

CULTURA BARCELONA -
6 maig 2021 2.00 h

La violència i el sagrat

- Es presenta per primer cop en català una obra de René Girard, 'Veig Satanàs caure com el llamp', assaig que revisa les formes de la violència en la Bíblia

La violència i el sagrat.

DAVID CASTILLO - BARCELONA

Amb un peu a l'antropologia i les ciències socials i l'altre en la literatura i l'exegesi, l'aventura intel·lectual de René Girard (Avinyó, 1923 - Stanford, 2015) és una de les que ens poden obrir el cervell a la suggestió, a ampliar el camp de visió més enllà de l'evidència. El vam conèixer a bastament gràcies a l'editorial Anagrama, que va publicar bona part de la seva obra. Avui, i per primer cop en català, Fragmenta Editorial ens presenta un dels seus textos emblemàtics, *Veig Satanàs caure com un llamp*, amb traducció de Mayka Lahoz i introducció de Víctor Pérez i Flores.

René Girard: "Els relats mítics representen les víctimes de la violència com a culpables"

"L'objecte de la meva demostració no té res a veure amb els principis de la fe cristiana"

La gravetat i la gràcia, de Simone Weil –de la qual vam parlar el cap de setmana–; *El sagrat*, de Rudolf Otto, i *Veig Satanàs caure com el llamp*, de René Girard, són els tres primers títols de la Biblioteca de Pensament Contemporani, la nova col·lecció de Fragmenta, en català, dirigida pel filòsof Joan-Carles Mèlich. Tal com expliquen els seus responsables, “la nova col·lecció neix amb la voluntat d’aplegar obres representatives de grans pensadors del segle XX ençà. “Amb la tria de cada llibre volem oferir una eficaç porta d’entrada al pensament del seu autor. Es tracta, en definitiva, d’afrontar els grans temes de la contemporaneïtat gràcies a les veus més influents del pensament contemporani”, ha dit Joan-Carles Mèlich, professor titular de filosofia de l’educació de la Universitat Autònoma de Barcelona i autor de diversos llibres a Fragmenta, que dirigeix la col·lecció.” La previsió de Fragmenta és publicar com a mínim quatre volums cada any de la Biblioteca de Pensament Contemporani. Entre els projectes immediats hi ha obres de Sigmund Freud, Vladimir Jankélévitch, Simone de Beauvoir, Gilbert Durand, George Steiner i Adriana Cavarero.

Veig Satanàs caure com el llamp constitueix l’aplicació pràctica més reeixida de la teoria mimètica, la gran aportació teòrica de René Girard sobre la necessitat que han mostrat totes les societats de designar un boc expiatori contra el qual es desferma la violència. Dit en paraules del mateix René Girard: “Els relats mítics representen les víctimes de la violència com a culpables. Els relats bíblics i evangèlics representen aquestes mateixes víctimes com a innocents.”

En la reeixida i esclaridora introducció del volum, Pérez i Flores afirma que *Veig Satanàs caure com el llamp* no és el llibre més conegut, ni tan sols el més important de Girard, però sí que es tracta de l’aplicació pràctica més reeixida de la seva gran aportació teòrica, la teoria mimètica: “En aquesta obra hi conflueixen, a parts iguals, el teòric de la literatura, l’antropòleg i l’exegeta bíblic. Representa, a més, un punt culminant de la teoria mimètica, ja que hi aborda un dels textos bíblics més importants: el Decàleg. També per primer cop, hi aborda els Evangelis, uns textos que, al seu torn, sostenen la seva teoria. A partir d’aquest moment, Girard deixarà de considerar la teoria mimètica com una teoria independent, o una invenció pròpia, per veure-la com un descobriment pregon de l’ànima humana i un aclariment fulgurant de la veritat cristiana. Ell no en dirà mai revelació, però en té tots els aires. *Veig Satanàs caure com el llamp* conté, per tant, i malgrat la seva aparent tangencialitat, tot René Girard.” La veritat és que el text s’obre davant el lector llarga reflexió sobre la B quan tenia més de setanta

Ell mateix, que havia introduït a la seva obra conceptes com “violència fundadora” i “víctima propiciatòria”, va utilitzar el seu enginy i, fins i tot, la seva família –el pare, un menjacapel·lans republicà d’Avinyó, i la mare, una catòlica devota– per reflexionar sobre els límits del cristianisme en el mercat de les religions de la nostra història cultural i del pensament de la modernitat: “L’assimilació dels textos bíblics i cristians a mites és un error fàcil de refutar. El caràcter irreductible de la diferència judeocristiana es pot demostrar. És aquesta demostració el que constitueix el contingut essencial d’aquest llibre. Davant el mot demostració, tothom s’enfila per les parets, els cristians amb més prestesa encara que els ateu. En cap cas, diuen, els principis de la fe no podrien ser objecte d’una demostració. ¿Qui parla aquí de fe religiosa? L’objecte de la meua demostració no té res a veure amb els principis de la fe cristiana, almenys directament. El meu raonament recolza sobre dades purament humanes, deriva de l’antropologia del religiós i no de la teologia. Es fonamenta en el simple sentit comú, apel·la només a evidències manifestes.”

Veig Satanàs caure com el llamp se sustenta en tota aquesta base teòrica, però és també un exercici de síntesi sobre els equívocs entre els conceptes de la fe, la tradició, el poder i la violència. Com diu la traductora Mayka Lahoz, “Girard rehabilita la història bíblica per reflexionar sobre el bé i el mal, però no per arribar a una teoria de Déu, sinó més aviat per arribar a una teoria de l’home, de les societats, de la cultura. Es tracta d’un llibre indispensable per entendre la gènesi dels mites i la revolució que el cristianisme suposa en la concepció dels desitjos humans. El pensament de Girard fluctua constantment entre la literatura, l’antropologia, la filosofia, la psicologia, la psicoanàlisi i la teologia...”

En la seva lectura observa la Bíblia, els Evangelis i tot el que van tenir en contra, tant en la recepció com en l’oposició i, després, en les conductes de l’Església. En les conclusions del volum, Girard coincideix amb Weil, que inaugura precisament la nova col·lecció: “Simone Weil suggereix, com ja he dit, que, abans fins i tot de ser una teoria sobre Déu, els Evangelis són una teoria sobre l’home. Per bé que subestima el paper de la Bíblia hebrea, aquesta intuïció, en allò que té de positiu, correspon al que acabem de descobrir. Per comprendre aquesta antropologia, és necessari completar-la amb les propostes

evangèliques sobre Satanàs, que, lluny de ser absurdes o fantasioses, reformulen en un altre llenguatge la teoria dels escàndols i el joc d'una violència mimètica que primer descompon les comunitats i després les recompon, gràcies als bocs expiatoris unànimes.” Tenir un malvat, un enemic comú, és un dels instruments per cohesionar una ideologia o una religió. S'animen a comprovar-ho?